

In deze Schoolwijzer staat onze zorg voor goede leerkrachten centraal. Om ook in de toekomst te kunnen beschikken over goede leerkrachten moet er een kwaliteitsvolle lerarenopleiding zijn. Beginnende leerkrachten verdienen begeleiding. Ervaren leerkrachten moeten zich verder professioneel kunnen ontwikkelen.

De zorg voor een kwaliteitsvolle lerarenopleiding

ISABEL ROTTS

Als reactie op de beleidsevaluatie van de lerarenopleiding¹ stelde minister Pascal Smet eind 2013 zes beleidsgroepen samen. Zij kregen de opdracht om concrete beleidsopties en scenario's te formuleren over het opleiden van leraren. Het COV werkte actief mee in alle groepen. We geven je graag een samenvatting van het eindverslag.

De samenstelling van de beleids-groepen was divers. Elke groep bestond uit vertegenwoordigers van de lerarenopleidingen, de vakorganisaties, het GO! en de onderwijskoe-pels, aangevuld met experten en di-recteurs. Zij bogen zich over zes thema's: de instroom van de lera-renopleiding, de inhoud en de uit-stroom ervan, de stage, de leraren-opleiders, de aanvangsbegeleiding en de educatieve master. Hoewel de beleidsgroepen onafhankelijk van elkaar werkten, kwamen ze tot een gemeenschappelijk kader.

Een professioneel continuüm voor de leraar

In Vlaanderen beschrijft het decre-taal vastgelegde beroepsprofiel van de leraar de competenties die we verwachten van een ervaren leraar. Van dit beroepsprofiel zijn basis-competenties afgeleid waaraan elke beginnende leraar moet voldoen. De basiscompetenties vormen een re-ferentiekader voor de lerarenoplei-dingen². In de praktijk vormen het beroepsprofiel en de basiscompe-tenties afzonderlijke documenten.

Het ene voor de lerarenopleiding, het andere voor de school. Samen kunnen ze nochtans de basis vor-men voor een professioneel conti-nuüm met verschillende mijlpalen: de instap in de lerarenopleiding, het einde van de lerarenopleiding, de instap in het beroep (aanvangsbege-leiding) en de verdere professionali-sering. In dit continuüm moet duidel-ijk zijn op welk moment en tot op welk beheersingsniveau de (toe-komstige) leraar de competenties moet bereiken. De beleidsgroepen hebben gefocust op de drie eerste mijlpalen in het professioneel continuüm.

Eerste mijlpaal: de instap in de lerarenopleiding

De beleidsgroep streeft naar een brede en kwaliteitsvolle instroom in de lerarenopleiding. Dit houdt in dat kandidaat-leraren goed geïnfor-

meer zijn over de opleiding en over de hoge verwachtingen van het lerarenberoep. Ze moeten over de nodige startcompetenties beschikken en motivatie, passie en bevologenheid hebben om leraar te zijn. Een doordachte en positieve communicatie over het beroep kan de aantrekkingskracht van de lerarenopleiding verhogen. Alle actoren hebben hierin een rol, zeker ook de leraren zelf.

De beleidsgroep ziet drie fases in de toeleiding naar de lerarenopleiding. De eerste fase is de **oriëntering**, een breed proces dat start in het secundair onderwijs en loopt tot de leerling een opleiding kiest. In deze fase vormen leerlingen een realistisch beeld van zichzelf en van hun opleidings- en beroepsmogelijkheden. De rol van de lerarenopleidingen is heldere informatie geven over de noodzakelijke startcompetenties. In de tweede fase, de **instapfase**, pleit de beleidsgroep voor een instapproef om de competenties van de kandidaat te toetsen aan de vereiste startcompetenties van de lerarenopleiding. Deze proef moet identiek zijn voor alle kandidaat-leraren voor eenzelfde onderwijsniveau. Het doel is minder uitval tijdens de opleiding, hogere slaagcijfers en meer tijd voor het begeleiden van studenten met een geschikt profiel. In eerste instantie moet de instapproef verplicht maar niet-bindend zijn. Pas als ze betrouwbaar blijkt, kan ze eventueel bindend worden. Voor kandidaten die (nog) niet voldoen moet er een voorbereidend traject komen.

Leraar zijn
is meer dan de 'technische'
beheersing van start-
of basiscompetenties.

De derde fase begint na de inschrijving in de lerarenopleiding. Via **aanvangsdiagnostiek** inventariseert de opleiding de eventuele nood aan bijkomende ondersteuning en/of aan extra uitdaging of verdieping.

Tweede mijlpaal: het einde van de lerarenopleiding

De basiscompetenties, ingedeeld in tien functionele gehelen³, zijn een goed kader dat aangeeft wat startende leraren moeten kunnen. Maar voor sommige functionele gehelen krijgen studenten te weinig leer- en oefenkansen (bijvoorbeeld de leraar als partner van ouders, lid van een schoolteam). De beleidsgroep vindt dat alle functionele gehelen aan bod moeten komen in de lerarenopleiding. Maar ze vraagt naar beheersingsniveaus die duidelijk maken op welk niveau studenten de competenties moeten bereiken. Het bepalen van beheersingsniveaus mag de lerarenopleiding niet uithollen. Een diploma van leraar moet staan voor wat het aangeeft: de startbekwaamheid van de leraar. Tekorten op het minimumniveau zijn onaanvaardbaar. De lerarenopleidingen én de stagescholen moeten zorgen voor voldoende oefenkansen voor alle functionele gehelen.

De eindevaluatie in de lerarenopleiding moet een totaalbeeld geven van de afgestudeerde. De competenties mogen geen afvinklijst worden. Leraar zijn is meer dan de 'technische' beheersing van start- of basiscompetenties. Het is de professionele identiteit die uiteindelijk zal bepalen of je het beroep blijvend kan waarmaken. Ook daar moet in de lerarenopleiding aandacht voor zijn.

Derde mijlpaal: de aanvangsbegeleiding

Aanvangsbegeleiding is een onmisbare schakel in het professioneel continuüm. In de lerarenopleiding bereikt de student de startcompetenties die hij/zij daarna verder uitdiept in de context van een school. De beheersingsniveaus aan het einde van de lerarenopleiding moeten duidelijk verschillen van die van de aanvangsbegeleiding.

Elke startende leraar moet aan-

vangsbegleiding krijgen. Er is nood aan een algemeen beleid waarbinnen scholen zelf verantwoordelijkheid opnemen voor deze wegwijs-, werk- en leerbegeleiding.

Aanvangsbegeleiding moet ingebed zijn in een professionele en open leercultuur in de school. Zo kan de startende leraar groeien in een relatie van vertrouwen. Dit creëert veiligheid voor de starter om nieuwe ideeën in de school te brengen. Externe partners zoals pedagogische begeleiding, lerarenopleiding en nascholing hebben ook een rol. Zij moeten hun expertise gericht inzetten om scholen te ondersteunen vanuit de schooleigen noden. De beleidsgroep stelt voor dat elke school een concrete samenwerking opzet met die partners. Zo kan een ruime, op de specifieke schoolcontext afgestemde leergemeenschap ontstaan. Er zijn enkele voorwaarden om dit alles te doen slagen. Om een zinvol tijdspectief voor aanvangsbegeleiding te creëren, moeten startende leraren een stabiele aanstelling hebben van minimum een schooljaar. Er is ook een zekere kritische massa nodig: voldoende startende leraren en voldoende ondersteuningsmogelijkheden. Daarom vormt aanvangsbegeleiding best een onderdeel van het personeels- en professionaliseringsbeleid op het niveau van groepen van scholen. De overheid moet zorgen voor een ondersteunend kader. Ze moet middelen voorzien, de pedagogische begeleiding, lerarenopleidingen en nascholingscentra stimuleren om expertise te bundelen, ruimte creëren in de opdracht van de starter en de (controle op) aanvangsbegeleiding decretaal verankeren. Bovendien moet er professionalisering zijn voor wie bij de aanvangsbegeleiding betrokken is.

De inhoud van de lerarenopleiding

Het diploma van leraar moet aangeven dat je de vereiste startcompetenties bezit. Het is de verantwoordelijkheid van de lerarenopleiding om, samen met de stagescholen, studenten tot dat niveau op te leiden. De beleidsgroep pleit voor duurzame en gestructureerde sa-

menwerking tussen lerarenopleidingen, scholen en andere partners (zoals pedagogische begeleiding). Dit kan uitgroeien tot een lerende opleidingsgemeenschap met een win-win voor alle partijen.

De beleidsgroep suggereert dat lerarenopleidingen de stages structureler organiseren. Langere stageperiodes in een vaste school versterken de band tussen de lerarenopleiding en de school. Zo kunnen we de stage inbedden in het professioneel continuüm en vorm geven vanuit het concept 'samen opleiden'. Scholen en lerarenopleidingen ontwikkelen samen een visie en een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor het opleiden van leraren. Er zijn duidelijke rollen voor de lerarenopleiding (stagebegeleider) en de scholen (mentoren). Dit moet leiden tot kwaliteitsverhoging, leeransen voor alle partijen en een groter aanbod aan stageplaatsen. Een centraal, elektronisch stageaanvraagstelsel biedt volgens de beleidsgroep een oplossing voor de stageplanlast.

Lerarenopleidingen vullen het functioneel geheel 'de leraar als onderzoeker/innovator' zeer verschillend in. Er is nood aan een gedragen, heldere visie waarbij deze competentie een plaats krijgt in het professioneel continuüm met beheersingsniveaus. De beleidsgroep vindt dat de onderzoekende houding van de leraar een impact moet hebben op het functioneren als leraar en op het leren van leerlingen. Leraren hebben deze competenties ook nodig om passend te reageren op verschillen tussen leerlingen. Diversiteit op school en in de klas is steeds meer de norm. Daarom moet 'leren omgaan met diversiteit' tijdens de hele lerarenopleiding aan bod komen, niet als een (keuze)onderdeel aan het einde van de opleiding.

De beleidsgroep moedigt lerarenopleidingen en scholen aan om tot een heldere, door alle actoren gedeelde omschrijving te komen van 'algemene didactiek' en 'vakdidactiek'. De kerntaken van de lerarenopleiding

Het COV vraagt aan de nieuwe Vlaamse regering om in overleg met alle actoren zo snel mogelijk het beleidsproces te starten.

op het vlak van vakinhouden, minimale vak kennis, vakdidactische en algemeen didactische opleiding moeten verduidelijkt worden. De beleidsgroep stelt voor om het systeem van bekwaamheidsbewijzen te herbekijken. Er moet een sterkere link zijn tussen de vakinhoudelijke en vakdidactische competenties opgebouwd tijdens de lerarenopleiding en de bevoegdheden die iemand krijgt.

De educatieve master

De beleidsgroep 'educatieve master' geeft vier scenario's voor de invulling van een educatieve master. Twee scenario's focussen op de educatieve master als een alternatieve weg naast of in plaats van de huidige specifieke lerarenopleiding (SLO)⁴. Een derde scenario ziet de educatieve master als een masteropleiding voor leraren in het basisonderwijs. Een vierde scenario be-

schrijft een brede educatieve master voor het basis- en secundair onderwijs, als professionaliserings-traject voor de huidige bachelors. De beleidsgroep is uitgegaan van de meerwaarde die een mix van bachelors en masters kan hebben in alle scholen. Maar de discussie is niet afgerond. Het inrichten van educatieve masters mag geen kwaliteitsverschillen en geen verdere versnippering van opleidingen creëren. Andere aandachtspunten zijn: de organiseerbaarheid (voldoende studenten voor naast elkaar bestaande opties) en de inpasbaarheid van een nieuw aanbod in de bestaande structuren (verhouding tot de geïntegreerde lerarenopleidingen, doorstroom vanuit de bachelors, zij-instromers). Er moet ook duidelijkheid komen over de beroepenstructuur en over de inschaling van het beroep van leraar in de Vlaamse kwalificatiestructuur⁵.

De lerarenopleider

Lerarenopleiders vormen een diverse groep. Ze werken in de lerarenopleidingen, scholen, pedagogische begeleiding en nascholing. Ze verschillen ook op het vlak van vooropleiding en werkervaring. De beleidsgroep heeft gefocust op opleiders in de lerarenopleiding. Ze benadrukt dat dit beroep specifieke bekwaamheden vereist. Toch lijkt het op dit moment niet opportuun om te investeren in een initiële opleiding voor lerarenopleiders. De beleidsgroep adviseert om in te zetten op aanvangsbegeleiding en professionalisering. Vanuit een gemeenschappelijk referentiekader moeten instellingen de ruimte krijgen om een eigen professionaliseringsbeleid voor hun lerarenoplei-

ders te ontwikkelen. Er is wel een instellingsoverschrijdend professionaliseringsaanbod nodig. Dit is efficiënter, het vergemakkelijkt het betrekken van internationale expertise en lerarenopleiders kunnen leren van elkaar. Er moet overwogen worden om mentoren (deels) bij dit traject te betrekken.

Een belangrijke aanzet

De zes beleidsgroepen hebben de beleidsuitdagingen voor het opleiden van leraren omgezet in concrete scenario's. Het eindverslag geeft een belangrijke aanzet voor mogelijke beleidsopties. Het is afwachten hoe deze in de nieuwe legislatuur vorm krijgen. In elk geval kondigt het Vlaamse regeerakkoord voor 2014-2019 een hervorming van de lerarenopleiding aan. De nieuwe Vlaamse regering plant de invoering van een niet-bindende toelatingsproef voor instromers in de lerarenopleidingen. Bij het uittekenen van de nieuwe lerarenopleiding wil ze inzetten op vakinhoudelijke kennis, didactische vaardigheden en klasmanagement. Scholen moeten hun verantwoordelijkheid nemen door voldoende stageplaatsen te bieden. Ook wil de regering een pact sluiten met de onderwijsverstrekkers en de vakorganisaties om de lerarenloopbaan aantrekkelijker te maken en beroepsuitval te verminderen. De klemtoon ligt op de werving van leraren, de aanvangsbegeleiding, taakbelasting en werkzekerheid van startende leraren en de professionalisering in het algemeen. Het COV vraagt aan de nieuwe Vlaamse regering om in overleg met alle actoren zo snel mogelijk het beleidsproces te starten. ■

1. Spots op de lerarenopleiding. Basis 12, 19 oktober 2013 en Basis 13, 9 november 2013.

2. Leraar zijn: een kwestie van competentie? Basis 11, 5 oktober 2013.

3. Dit zijn algemeen geformuleerde rollen die de leraar opneemt als begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen, opvoeder, inhoudelijk expert, organisator, innovator en onderzoeker, partner van ouders, lid van een schoolteam, partner van externen, lid van een onderwijsgemeenschap en cultuurparticipant.

4. De SLO bestaat sinds 2007 en vervangt de vroegere D-cursus, GPB- en aggregatieopleiding. De opleiding telt 60 studiepunten (= één voltijds jaar) en wordt aangeboden door universiteiten, hogescholen en centra voor volwassenenonderwijs. Met een SLO-diploma kan je lesgeven in het secundair onderwijs. De lesbevoegdheid hangt af van je basisdiploma hoger onderwijs of je werkervaring.

5. Een beroepenstructuur geeft de samenhang tussen de verschillende beroepen in het onderwijs weer; de inschaling van een beroep in de kwalificatiestructuur bakent de inhoud ervan af. Zie ook: Leraar zijn: een kwestie van competentie? Basis 11, 5 oktober 2013.